

A SCHILLER-ÉV UTÁN

Az elmúlt év Friedrich Schiller születésének 200. évfordulója jegyében telt el. Számtalan ünnepélyt rendeztek, dicsértek, magasztalták a drámaírás nagy klasszikusát. A legeredetibb emlékbeszédet Friedrich Dürrenmatt svájci író mondotta Mannheimben, a Schiller-díj kiosztása alkalmából. Gondolatait az *Akzente* közli.

Dürrenmatt már beszéde kezdetén azt a különös vallomást tette, hogy „az írói hivatás megakadályozza, hogy irodalommal foglalkozzék, csak szabad idejében szentelheti magát az irodalomnak”, majd így folytatta: „Csak néhány feltevésről szólhatok, viszont nem áll módomban közelebbről megvizsgálni és tudományos szigorral alátámasztani feltevésemet és gyanakvásaimat. Őszintén szólva, kedvem sincs hozzá, talán azért, mert hiszem, hogy az irodalomban valójában keveset lehet bizonyítani, és nem hiszem, hogy egy ilyen bizonygatás bármit is jelentene, hiszen a bizonygatás egész más síkra terelné a dolgokat, a spekuláció sakkjárára. Lehetetlen és nem is szabad törődni az ellentmondásokkal, amelyek a valóságban makacsul és zavarólag csatlakoznak a jelenségekhez. Ünnepséghöz ünnepi beszéd illik, az ünnepelt szellemének megidézése, életének kiteregetése, művének elmélyült és magasszárnyalású ismertetése. Egy kis hazugság, egy kis túlzás és dicséret nem árt.”

Dürrenmatt nem akart kitaposott ösvényen járni, ehelyett vilámgyors visszapillantást vetett Schiller drámái és filozófiai műveire, és Schiller ismert osztályozásából kiindulva, az ünnepeltet — ellentétben a színpadon a naivitást megtestesítő Shakespeare-rel, Moliére-rel és Nestroyjal, „a színpad legitim uralkodóival” — a „színművészet egyik legnagyobb biatorlójának” mondja. Dürrenmatt szerint Schiller valósága nem a természetben, hanem a természetellenesben gyökerezik, s előlött tart ítélszékét a természet nevében. A színpad a vád szószéke, a színdarab a lázadás ténye, de nem a forradalomé — hangsúlyozza Dürrenmatt —, mint például, Bertolt Brecht drámái. A különbség abban rejlik, hogy Schiller elégedetlen volt népével és korával, nem tartozott egy világhatalomhoz sem, márpedig enélkül nem érezheti egy forradalmár sem, hogy az egész világ nevében beszél. Dürrenmatt bevallja, hogy a két író közül a régebbit választja.

„Alkárcaik Schiller — mondja —, mi is olyan világban szeretnénk élni, amely nem változik. Nem azért, hogy támadjunk, hanem azért, hogy meggátoljuk az emberi szabadság elleni támadásokat. Schillerből nem lett forradalmár, mert számára a fogadalm értelmetlenség lett volna. Brecht új körülményeket akar teremteni, hogy szabaddá tegye az embert, Schiller viszont a szabadság kedvéért az emberen akar változtatni. A természetben a szükség-szerűség, az értelemben a szabadság uralkodik, s az étellel szemben a szellem áll.”

PRIX DE LA REFLEXION

Korunk irodalmi forrongásai nagyon is gyorsan a feledés fátylát borítják a közelmúlt értékes alkotásaira. A párizsi *Arts* című irodalmi lap ki akarja emelni a feledés homályából ezeket a műveket és ezért — meg talán azért is, hogy a megszokott szenzációkat szokatlanságokkal váltsa föl — *Prix de la Reflexion* elnevezéssel irodalmi díjat alapított, s azokat a munkákat jutalmazza vele, amelyek az elmúlt tíz év alatt — értékük tartós volta ellenére — nem keltettek feltűnést.

A díj bíráló bizottságának döntése Raymond Abellio *Les Yeux d' Ezékiel sont Ouverts* (Ezékiel szeme nyitva van) című regényét tüntette ki. A könyv 1950-ben jelent meg, és Mathiew Galey kritikus beszámolója, továbbá a szerzővel folytatott rövid interjú bepillantást enged számunkra a történelmi tárgyú regény keletkezésének műhelytitkaiba.

A regény alakí szerkezete háromszögre emlékeztet, amelynek csúcán Carranza atya, egy rejtélyes, anarchista lelkész áll. Az ő véleménye, az ő tanácsai hatják át a könyv minden oldalát. A háromszög másik két csúcsa: két nő, az elbeszélő — Dupastre a neve — szeretői. Dupastre egy kolostor magányába visszavonulva, a második világháború végén írja élményeit. Emlékei viharosak: Spanyolország, a Gestapo, az ellenállási mozgalom, barátainak kivégzése, szerelmek, kiábrándulások, s mindezek után a meggyőződés: harca meddő és hiábavaló volt.

A regény írójának igazi neve: George Soules. A Szociális Forradalmi Mozgalom (M. S. R.) hajdani vezetője, újsütetű politikai emigráns, aki Svájcban talált menedéket. Első regényével, az *Heureux les pacifiques* (Boldogok a békeszeretők) című művével 1947-ben a Sainte-Beuve díjat nyerte el, s az *Ezékiel szeme nyitva van* után néhány tanulmánykötetet adott ki, és egy hangjátékot írt, amit nemrégiben mutattak be.

Az *Arts* munkatársával folytatott beszélgetés során Abellio elárulta, hogy új regényen dolgozik. *Fosse de Babel* (Bábel gödre) a címe, és lényegében folytatása a most, a *Prix de la Reflexion*-nal kitüntetett regénynek.

— Az *Ezékiel*-regény cselekménye 1946-tal véget ér — mondta az erősen politikai vénájú író —, a *Bábel gödre* cselekménye hét évvel ezután, 1953-ban indul. Számomra történelmi fordulópont ez az esztendő, amikor Sztalin és Berija letűnése után Kína alkalmasnak mutatkozott, hogy hosszabb vagy rövidebb időre átvegye a kommunista mozgalom vezetését a világban, a századvégi események viszont az Izlám és Afrika ébredésében túlkrozdódnak vissza.

A SZERBIAI FALU KÖLTŐJE

A Matica srpska *Első verskötet* című sorozatában, melyben fiatal költők verseit jelentetik meg, kiadta Dobrica Erić Gornja Gruža-i négy elemi végzett földműves ifjú költeményeit, *Napruforgók között* címen. Az *Izraz* c. sarajevói folyóirat májusi számában Dragisa Vitošević ír a könyvről.

Dobrica Erić mondja, az élet és fiatalság elfelejtett, üde és szívből jövő lehetét viszi a költészetbe. Verseiben a falut költőiesítve és teljesen egyénien mutatja be. A kép, melyet a faluról fest, nem idilli, hanem tarka, árnyalatokban gazdag. Sűrű, egészséges erotika van benne, paraszti módon azonosítja a földet és a nőt, a szerelmet és a termékenységet, Erić legjobban a természetet érzi meg, hosszú néma párbeszédet folytat a fákkal, szelekkel, tehennel, folyókkal, kukoricával, mezőkkel.

A költő nem akar meglepni, megdöbbeneni, minden hátsó gondolat nélkül énekel. Költői tehetsége olyan áttetsző, olyan kristálytisza, mint egy hegyipatak.

Vitošević kifogásolja, hogy Erić nem tudja mindig elkerülni a narrációt és körülírást, sokszor inkább elbeszél, nem vall, elmulasztja a versek záróakkordját, található verseiben szentimentális maradványokat is. Mindezt, idővel és ügyességgel, el lehet tüntetni. Hisz költészetét metaforák sokasága szövi át, nyelve egyéni, képszerűen ír, mint a „naiv” vagy „primitív” művészek festettek. Új, hatásos szavakat is alkot.

Természetesen, állapítja meg a cikk írója, Erićet nem rusztikális egzotikuma teszi vonzóvá. Vannak a könyvecskében olyan elemek, amelyek a paraszti környezetből kiemelkednek, elválnak, s Erić költészetének eredetiségét bizonyítják. Erić még nem kész költő, messze van a befejezettségtől, de gyűjteménye az első és magabiztos lépés egy érett költői aratás felé.

KAMARASZÍNHÁZAINK FESZTIVALJÁNAK VISSZHANGJA

Vuk Krnjević, a fiatal sarajevói költő az *Izraz* májusi számában elemzi a jugoszláv kamaraszínházak Sarajevóban megtartott szemléjének tapasztalatait. Már bevezetőben megállapítja, hogy a fesztivál kétségbevonhatatlanná tette létjogosultságát. Mivel a rendezmény műsora nem volt a legmegfelelőbb, Krnjević azt ajánlja, hogy ezentúl egy külön bizottság határozza meg, döntse el, melyik kamaraszínház milyen darabbal jöhet Sarajevóba.

Mínálunk még nem alakult ki teljesen a kamaraszínházak jellege. A cikkíró szerint a kisszínházak szerepe kettős: közelebb vinni a közönséghez az új színpadi kifejezés-formákat, és olyan színészeket képezni, akik képesek lesznek elsajátítani a kamarajáték sajátosságait. Végül, a kisszínházaknak avantgardista jelleget kell öltetniük.

Külön foglalkozik Krnjević a hazai dráma szerepével a kamaraszínházakban. Helyesnek tartja, hogy a kisszínházakon elsősorban hazai darabokat tartsanak műsoron, de megjegyzi, hogy a jugoszláv drámaíróknak, ha kamaradarabokat írnak, új irodalmi elképzeléseket és új színpadi eszméket kell magukkal hozniuk.

Szarajevóban megmutatkozott, mondja Krnjević, hogy a színházak problémái között központi helyet foglal el a színpadi beszéd kérdése. A szemlén a közönség nagyon rossz benyomást szerzett színészeink nyelvéről. Sok színész dilettáns még, képtelen megfelelő módon elmondani szövegét. Kamaraszínpadokon a nyelv a gondolat legerősebb fegyvere. A színésznek alkalma van a nyelv összes lehetőségeit kihasználni, színben, ritmusban, intenzitásban egyaránt. Meg kell, továbbá, különböztetni a rendes színpadokon használatos nyelvet a kisszínpad nyelvétől, s épp ezért fejezi ki elégedetlenségét a cikk írója, hogy Andrej Kurent színpadi beszédéért díjat kapott Szarajevóban.

A rendezők közül Krnjević Bojan Stupicát emeli ki; munkájáért megérdemelten kapott díjat, mert rendezése valóban megfelelt a kamaraszínpad különleges helyzetének.

Írásának végén Krnjević annak a véleményének ad kifejezést, hogy egy ilyen fesztiválnak mindenekelőtt arra kell törekednie, hogy a korszerű színpadi beszéd fejlesztését és elsajátítását ösztönözze.

PSYCHOPATHIA SEXUÁLIS

Colin Wilson — néhány évvel ezelőtt megjelent filozófiai elsőszülöttjei után, amelyekkel az angol irodalom csodagyermekének címét szerezte meg — *Ritual in the Dark* (Szertartás a sötétben) címen megírta első regényét. Nem lesz érdektelen egy pillantást vetni erre a műre, és megállapítani, hogyan alakult a gyakorlatban ennek a példás, fiatal eklektikusnak az érdeklődése. Amint várható volt, ez az érdeklődés nem kapcsolódott a hétköznapiok jelenségeihez és mozgalmaihoz. Wilson — jelenleg állítólag egy 700 oldalas gyilkossági enciklopédián dolgozik — Hasfelmetsző Jack 1888-ban történt, ismert esetéből merített ihletet, s a szörnyű eseményeket modern keretek közé helyezte.

Regényének hőse Gerard Sorme, egy visszavonult, fiatal Nietzsche-rajongó, aki regényt akar írni Nijinsky-ről, a „tízszeres intenzitású” élet jelképéről. Sorme egy orosz balettelőadáson megismerkedik egy Austin Nunne nevű emberrel, egy gazdag, homo-szexuális hajlamú zenekritikussal, akiről a regényben kiderül, hogy számtalan whitechapel-i prostituáltat gyilkolt meg. Ez az ismeretség furcsa kalandokba sodorja a regény hőseit, szerelmi kapcsolatokat tart fenn egy templomjáró, negyvenéves, még értetlen asszonnyal és 16 éves unokahúgával.

A Times március 4-i számának irodalmi melléklete elégtelen osztályzatot ad a hajdani nagy ígéret, Wilson első regényének, kifogásolja a mű szerkezetét, a szereplők vértelenségét, a párbeszéddek laposságát és vontatottságát.

„Wilson — állapítja meg a lap — nem nagy művész. Megírt egy hosszú regényt, feszültség azonban csak az utolsó fejezetekben található, s az egészet csak töredékesen fejezte ki mindazt, ami képzeletvilágát kitölti. Ha Kraft-Ebing példájára Psychopathia Sexualist írt volna, s gondosan, tárgyilagosan alkotta volna meg művét, hasznos munkát végzett volna. Ha ilyet tud csinálni, minden rendben lesz.”

ISMERJÜK MEG ÖNMAGUNKAT!

Szerelmi gyilkosságról ír John O' Hara, az *Appointment in Samara* (Samarai találkozó) című 1934-ben világsikeret aratott regény szerzője is. O' Hara több regényt írt azóta, de egyiknek sem volt olyan sikere, mint fiatalkori művének. Az amerikai regény szociális realizmusának korszaka letűnt, és O' Hara fojtott, kisvárosi légkörében lejátszódó társadalmi összefüggései nem keltenek többé visszhangot az olvasók körében. Viszont az író süketen és valkon halad el az új áramlatok, az újabb amerikai próza „szimbolista kalandjai” mellett s így — noha még nincs is 60 éves — érdemes, tiszteletreméltó öregnek számít, aki fölött már eljárt az idő.

O' Hara új regénye — *Ourselves to Know* (Ismerjük meg önmagunkat) ismét a kisvárosi sorsok lassú hömpölygését adja, s jellegzetessége ugyanaz az önpusztító ösztön, ami Julian Englisht jellemezte a Samarai találkozásban.

A regény hőse egy méltóságteljes különc, akiről kiderül, hogy húsz év előtt meggyilkolta szép, fiatal feleségét. Az író fokozatosan tárja föl a súlyos büntény indító okaát. A gyilkos ötvenéves koráig nőtlen volt, édesanyja elkényeztette, megszokta a futó kalandokat, a könnyűvérű nőket. Anyja halála után magára maradt, beleszerelt 18 éves tanítványába, és magányát a birtoklás szenvedélyével cserélte föl. A fiatalasszony nemi eltévelyedései, amelyeket O' Hara — a kritika megállapításai szerint — pompás hűséggel ír le, megalázzák a férjet, és ellenállhatatlan vágyat keltenek benne, hogy elpusztítsa az asszonyt. A gyilkosságért viszonylag könnyű ítélettel sújtják — az író kíméletlenül világít rá a kisvárosi igazságszolgáltatás gépezetére — a társadalom azonban életfogytiglani, kínos elszigeteltségre ítéli.

Az egyrétű mese és a kínosan gondos leírás nem nyerte meg a kritikások tetszését. David Boroff, a *Saturday Review* kritikusa, azonban nem ért egyet az általános véleménnyel, és O' Harat „korunk nagy írói” közé sorolja.

„Nem tudom megérteni, hogyan és miért fokozzák le ezt a regényt egyszerű hang- és képreprodukcióvá, sem azt, hogy a regény szilárd, alaposan megépített szerkezetét vízfejűnek mondják. O' Hara regényei nem egyszerű írásgyakorlatok, ellenkezőleg: ügyes tény-és megfigyelés-mozaikek, mindig okos és világos prózai művek. O' Hara mindig egyetemes képet ad, s azzal, hogy kíméletlenül bírálja társadalmunkat, képzeletvilága valósággá válik.”

A KÖVER ÉS A SOVÁNY EMBER

A *Welt und Wort* márciusi száma a *Leseprobe* (Olvasópróba) című rovatban közli Wolfgang Weyrauch, az ismert avantgardista író elbeszélésének töredékeit. A közölt részlet a *Das Ende von Frankfurt am Main* (Majna-Frankfurt vége) című elbeszéléséből való, és lényegében egy pilóta monológja, aki az elpusztított város fölött repül gépével. A szöveg zsúfolva van rémképekkel: a pilóta először azt látja, hogy a város fölött elképzelhetetlenül sűrű — talán — szunyogfelhő lebeg, amely vért szív és halálos fátylat borít mindenre. Azután megdöbbenve veszi észre, hogy egy szunyog besurrant a repülőgépbe, s érzi, hogy a rovar megöli, megállítja a gépet, utódokat hoz a világra, s halálos szúrással oltja

be azokat az embereket is, akik a mozdulatlanul lebegő repülőgépet kutatják át, és pusztító hadjáratra kel az egész emberiség, és általában minden élet ellen a Földön.

A töredék kísérőszövegéből megtudjuk, hogy az elbeszélés többi része is monológ vagy párbeszéd. Az elbeszélés Weyrauch *Mein Schiff, das heisst Taifun* (Az én Táifun nevű hajóm) című könyvének egyik fejezete, s az elbeszélés gyűjtemény az emberi lelkiismeret megkísértését festi. Itt olvashatjuk a hazatérő fiú monológját is, aki váratlan látogatása alatt egyre arra gondol, hogy szülei halála után miként használható a ház berendezését. Ezután következik a szolgálólány vallomása, aki öngyilkos lesz, mert bünt követett el: elment a bálba, majd egy zsidólány vallomásait olvashatjuk, akinek szülei gázkamrában pusztultak el. Amint látjuk, egytől egyig nyomasztó, szomorú elbeszélések, de Weyrauch rövid életrajzából, amit a lap az elbeszéléstöredékkel együtt közöl, arra a meggyőződésre jutunk, hogy az író nem beteges hajlamok, hanem erkölcsi meggyőződése vezérli.

Az 53 éves Weyrauch egész életét úgy ábrázolja, mint a benne lévő „kövér és sovány ember” küzdelmét, magyarul: a kényelem és az etikai igények harcát. A „sovány ember” érdeme, hogy Weyrauch 1951-ben fölszólítást intézett a német írókhoz, irtásik az antiszemitizmust, s ez ösztönözte, hogy nyílt levelet írjon Bertolt Brechtnek. A „kövér embernek” viszont négy bűne van: 1940-ben — kényszer hatása alatt, és abban a meggyőződésben, hogy semmire sem kötelezi — esküdött tett Hitlernek. 1945-ben megtagadta a segítséget egy sebesülttől, 1956-ban nem fejezte be egyik versét, és 1960-ban, az első francia atombomba fölrobbantása előtt, nem írt André Malraux-nak.

AZ ERKÖLCSOS CASANOVA

F. A. Brockhaus wiesbadeni és a Librairie Plon párizsi könyvkiadó vállalatok márciusban, közös kiadásban jelentették meg Casanova emlékiratainak első két kötetét, amelynek a címe alatt a következő, eddig hiányzó szöveg áll: Edition intégrale — hiteles kiadvány. A világirodalom egyik jellegzetes alkotása jelenik meg tehát hiteles szöveggel, amelynek utolsó szavait 1798-ban írta le a szerző.

Casanova örököse, Carlo Angiolini, adta el a kéziratot a Brockhaus vállalat alapítójának — a kért 2000 lelyett — 200 tallérért, s az emlékiratok azóta számtalan kiadásban láttak nyomdafestéket, a valóságos és az irodalmi kalandok kedvelőinek nagy öröme. Az eltelt 162 év alatt azonban két szerkesztőn, a német Schützön és a francia Laforgue-on kívül senki sem látta az eredeti kéziratokat, amelyeket holmi — állítólag — erkölcsi szempontokból zár alatt tartottak, kezdetben a Brockhaus ház szelvényeiben, az első világháború óta pedig banktrezorokban. A második világháború kishíján elpusztította Casanova emlékiratait, amelyeket — miután Brockhaus emigrált Lipcséből — egy nagy ládában szállítottak a vállalat új székhelyére, Wiesbadenba, s ez év február 23-án bocsátották néhány szakértő, közöttük Herman Kesten rendelkezésére. Kesten könyvet is írt Casanováról, és Rómából repült Németországba. J. Rives Child Nizából érkezett Wiesbadenba. A harmadik

szakértő Thilo Koch volt, s az itt említett tényeket Die Zeitből, az ő cikkéből idézzük. Az emlékiratokat Jaques Casanova de Seingalt Venitien: Historie de ma vie címen, francia nyelven, 12 kötetben jelentetik meg. A másolás, kommentálás és összehasonlítás hatalmas munkáját dr. Hübscher és felesége végzik. Az előkészítés során derült ki, hogy az eddig megjelent Casanova-emlékiratok nem sokban térnek el az eredetitől, s ha el is térnek — a várokozások ellenére sem csökkentik a szerző erkölcsi tekintélyét. Casanova szövege keményebb, realisabb, egyszerűbb, hitelesebb, és tisztább, mint az átdolgozott kiadásoké. A szerelmi kicsapongások leírása, sokhelyütt, nem Casanova tollából ered, a másolók csempészték a szövegbe, akik a nagy velencei kalandor élményeitől főlhevülve, egy lépéssel tovább mentek.

A HOLT LELKEK – PÁRIZSI SZÍNPADON

Albert Camus utolsó irodalmi alkotása egy Dosztojevszkij regény, az Ördögösök színpadra alkalmazása volt. Azóta még egy orosz alkotás — Gogol Holt lelkek című regénye — került Párizsban színpadra. Arthur Adamov alkalmazta színpadra, Becket és Ionesco mellett a modern francia színműirodalom legjelentősebb művelője írta át színdarabbá, a rendezést viszont Roger Plachon, a Théâtre de France rendezője végezte.

A párizsi bemutató, amelyre több vidéki ősbemutató után került sor, hamisítatlan nagy siker volt, olyannyira, hogy nem egy kritikus a modern francia színpadi irodalom fordulópontjának mímósította az előadást. A bemutató kapcsán a Figaro Littéraire interjút csinált Adamovval, s a beszélgetés egyik-másik részletéből megismerhetjük az új francia irodalom egyik számottevő alakját és felfogásait.

Adamov ötvenéves, örmény származású dédapját még Adamiannak nevezték. Egy kolera járvány elől menekült el Bakuból, ahol nyersolaj források voltak, a Kaukázusra, Kiszlovodszkba költözött, és eloroszosodott. Az első világháború kitörésekor az Adamov-család Németországban tartózkodott, és később sem tért vissza Oroszországba. A forradalom után néhány éven át holmijuk eladásából tengődtek, és nyomorba kerültek. A család következő állomása Franciaország volt. Arthur Adamov egy Párizs melletti kisvárosban érettségizett, és nem sokkal ezután megjelentek első, szürrealista versei.

— A szürrealizmus — mondja Adamov az interjúban —, azért teremtdődött, hogy átgázoljon fölötte az idő... Sok évet pazaroltam rá.

Ennek az irodalmi mozgalomnak azonban jó oldalai is voltak:

— Megvolt benne a dolgok határozatlan előérzete, a sejtése annak, hogy létrejöhet a marxizmus és a pszichoanalízis szintézise. Nem hiányzott belőle az állandónak hitt értékek lebecsülése sem, ami — bármilyen gyermekes formában is — mindenképpen egészséges tünet volt.

A második világháború előtti években Rilskét fordította „híven és hamisan”, a könyvet azonban már Algériában nyomtatták ki, és az argelesi gyűjtőtáborban került a fordító kezébe. Itt, a haláltáborban születik meg Adamov első önálló könyve, a L' Aveu (Beismerés). A rendkívül egyéni, vallásos, ugyanakkor erotikától

duzzadó könyvet Adamov ma a legszívesebben megtagadná. Első színdarabját, a La Parodie-t 1953-ban, a Lancry-színházban mutatták be, itt adták elő Ionescu Székek című színművét is. Ezt az esztendőt tekintik Adamov színműírói avatásának, ez az Adamov-színdarabok — a hétköznapi tragikumával, az abszurdum-érzéssel és az intrikával átszótt színművek — születési éve.

Az újságíró azt is megkérdezte Adamovtól, milyen kapcsolatokat lát a maga színműírói tevékenysége és Gogol között. Meglehetősen furcsa választ kapott az itt-ott kenetteljes szavú írótól:

— Színdarabjaimban látomászerűen, költőien, fanyar szavakkal bírálok a rendszert. Mint Cervantes. Mint Flaubert. Mint Gogol. Ezért szereti Gogol Cervantest, ezért szeretem én Gogolt.

MEGHALT A FRANCIA KÖLTŐK HERCEGE

Nyolcvannyolc éves korában meghalt Paul Fort, francia szimbolista költő, egyike a szép szó fanatikusainak, akik ha nem is adnak a költészetnek társadalmi jelentőséget, viszont tartós üdéséggel töltik el. Fort tizenhét éves korában kezdett írni, első verseit 1889-ben jelentette meg egyívású kortársainak, Paul Claudelnek, André Gide-nek és Pierre Louys-nak biztatására. Ebben az időben, kizárólag a maga pénzén indította meg és adta ki a Théâtre d'art című folyóiratot, amelybe Maeterlinck, Paul Verlain, Remy de Gourmont és Van Lerberghe írtak. Később még egy folyóiratot jelentett meg Le Livre d'art címen — e köré gyülekezett a francia szimbolizmus valamennyi képviselője. 1905-től kezdve egészen a világháborúig — ezúttal kölcsönpénzen — Vers et prose címen még egy folyóiratot ad ki. Valéry, Apollinaire, Barés, Claudel, Verhaeren, Max Jakob, André Gide és Francis Carco a munkatársai. Mindezzel egyidejűleg újszólván számtalan verseskötetet ad ki, amelyek közül a Ballades Françaises (Francia balladák) érte el a legnagyobb sikert, s elnyerte Párizs város irodalmi nagydíját is. Életében először és utoljára ekkor volt teli a zsebe, és a pénzt arra használta föl, hogy kifizesse a Théâtre d'art adósságait.

Égész élete nem volt más, mint a költői hivatástudatért hozott áldozat — s már ezzel is kiérdemelte, hogy beszéljenek róla, mint a francia irodalom számottevő jelenségéről. Fort azonban még egy csúcst jelent — állapítja meg a Nouvelles Littéraires április 28-i száma. A Prince des poètes (a francia költők hercege) örökös címével tisztelték meg. 1912-ben történt ez, amikor még ez a cím sokat jelentett Franciaországban. Ezt a rangot 1894-ben adományozták először, méghozzá nem kisebb költőnek, mint Paul Verlain-nek. Tőle Stéphane Mallarmé örökölte, majd Leon Dierx-re szállt a különös cím. Nem csoda hát, hogy Dierx halála után kíméletlen választási harc kezdődött, amelynek szervezője a Gil Blas című irodalmi lap volt. Fort mellett Raul Ponchon, Francis Jammes, Henry de Regnier, Edmond Rostand, Fernand Gregh, Verhaeren és Jean Aicard voltak a jelöltek. S ebben az erős versenyben, a fondorlatos cselszövény ellenére is, Fort kapta a legtöbb szavazatot: 338 közül 113-at.

Most, hogy a francia költők hosszú éveken át volt hercege meghalt, a Nouvelles Littéraires — jó francia szokás szerint — átvette a Gil Blas szerepét és felhívást intézett a francia költők-höz, válasszák meg a maguk elsejét.

A jugoszláv sajtó is sokat foglalkozott a francia televízió egy tizenöt percg tartó adásával, amelyben George Simenon, a nagy modern francia regényíró azzal próbálkozott, hogy Balzac hatalmas életművét az író magányosságával, élehetlenségével és szerelmi sikere hiányával magyarázza.

A párizsi Arts nagy teret ad ezeknek a Simenon-téziseknek, bennünket azonban sokkal jobban érdekel az a Simenon, aki a televíziós adást előkészítette, és akiről a párizsi televízió egyik szerkesztője, Roger Stéphane, az Arts két számában is ír.

Stéphane múlt év november 24-én rendelte meg Simenonnál a Balzac-műsort, december 8-án egy szállodában ültek össze először, hogy megbeszéljék az adás lényegét. Simenon már január 4-én eljuttatta a szerkesztőhöz a műsor vázlatát négy gépelt oldaladon. Már itt kidomborította az adás alapötletét, amely szerint Balzac „saját akarata ellenére lett lángész” olyan ember volt, aki „gyűlöli a regényt” és aki csak azért írt, hogy az írás segítségével zsiros hozományra, vagyonra, politikai sálkerekre tegyen szert. Január 18-án Simenon és Stéphane újra találkoztak. Megbeszélésük négy órán át tartott, és Simenon részletesen elmondotta, hogyan látja Balzacot. Azt sem tartotta lehetetlennek, hogy a francia irodalom őriása impotens volt. A beszélgetést a szerkesztő írásba foglalta, és eljuttatta Simenonnak. Mindössze 15 nap telt el ettől a naptól számítva, és Simenon elküldte az adás 120 gépelt oldalra terjedő kéziratát. Most Stéphane utazott Svájcba, az íróhoz, s négy napon és négy éjjelen át szakadatlanul dolgozva, 60 oldalt kihúztak a kéziratból. Ebből az derül ki, hogy Simenon több mint megértést: igazi nagylelkűséget tanúsított a televíziós adások lehetőségei iránt.

A közösen végzett munka során Stéphane sok mindenről elbeszélgetett Simenonnal, és ezeknek a beszélgetéseknek a töredékeit közli az Arts április 12-i száma. Simenon — többek között — beszélt irodalmi tevékenységének kezdeti szakaszáról, ami Colette mellett telt el, amikor — a két háború között — az írónő még a Matin irodalmi oldalát szerkesztette. Az ifjú Simenon szeme előtt az a nagy cél lebegett, hogy állandó munkatársa legyen a rovatnak. Egy SIM aláírási kéziratot adott át Colette-nek, amit az írónszerkesztő visszautasított. Ugyanerre a sorsra jutott a következő írás is ehhez azonban Colette már magyarázatot is fűzött, mondván, hogy nem rossz, de túlságosan irodalom-szagú. Simenon újabb elbeszélést küldött — ez is a papírkosárba került. A negyedik — mégre — nyomdafestéket látott, s ettől kezdve a Matin minden héten között egy-egy Simenon-elbeszélést.

A francia nyelvű prózának e kiváló művelője, aki — saját bevallása szerint — bohém-éveiben képes volt arra, hogy egy-egy átvirrasztott éjszaka után — fekete-kávéval frissítve föl agyát, mialatt a többi vitázó a padlón heverve, az igazak álmát aludta —, leüljön az írógép mellé, és akár nyolcvan oldalt is leírjon, a Stéphane-nal folytatott beszélgetés során leplezetlen megvetést mutatott a Nouvelle Revue Française körül csoportosuló íróemberek iránt, akik „azért írnak regényt, mert nincs bátorságuk, hogy esszét vagy tanulmányt írjanak”. Kikelt azok ellen is, akik nem tudnak különbséget tenni a regény és az emlékirat között, azt viszont minden további nélkül elismerte, hogy Proust nagy regényíró, pedig műveinek külső formája emlékiratra hasonlít. Simenon François Mauriacot tartja a modern irodalom legnagyobbjának.

„NAIV KIROHANÁS A KOLLEKTIVIZMUS ELLEN”

Roger Ikor, akit *Eaux Méléées* (Kevert vizek) című regényéért Goncourt-díjjal tüntettek ki, legújabb, *Le Semeur de vent* (Szélvető) című regényével egy sorozatot kezdett meg. *Si le temps...* (Ha az idő...) a címe a sorozatnak, és a jelek szerint csupa időszerűséggel foglalkozik.

Az első, most megjelent kötet — a *Les Lettres Françaises* április 28-i száma szerint — a közösség és az egyén viszonyával, valóban egy esetleges kommunizmus kérdésével foglalkozik. A regény fő alakja Ludovik Fenns 27 éves műépítész, aki már halálosan unja az uralkodó körök sablonos megrendeléseit. Megismerkedik Pierre Clare politikai újtóval, és hívévé szegődik. Clare nagy feladatot bíz az ifjú építészre: neki kell újjáépíteni a háborúban rombadöntött falvakat, hogy ezután a reformátor bennük telepítse le azokat az embereket, akik elfogadják politikai elveit, vállalják a közösségi életet és a jövedelmek igazságos elosztását. Noha a fiatal építész figyelmeztetlik, hogy a terv megvalósíthatatlan, a legnagyobb hévvel lát munkához, és szemünk előtt nőnek, gyarapodnak a magántulajdon átkától mentes új települések. Közben a főszereplő szemével mi is látjuk, hogy Clare remek szervező, biztos kézzel választja ki az első „pénz nélküli” falu telepeseit és magyszerű megérzéssel lendíti előre az eljövendő, boldogabb életért folyó termelést. Fenns-ben azonban lassanként ellenszenv születik Clare szinte prófétai, bűvös meggyőző ereje iránt, amivel korlátlanul hat az emberekre, s noha érvei üzleti jelszavakból és a kereskedelem elleni szólamokból tevődnek össze, mégis lelkesíteni tudják hallgatóit. Fenns hitetlen intellektuál számára a cél nem szentesíti az eszközt. Hamarosan rádöbben — s ebben nagy segítségére vannak Clare családjának nőtagjai —, hogy nem lehet maradása a fanatikusok körében.

A közvélemény is, amelyet kezdetben lelkesített Clare munkája, a próféta ellen fordul. Botrány kerekedik, amelynek részleteihez Ikor a Panama csatorna építése és a Stavisky-ügy leplezése után napvilágra került részletekből merít. Clare öngyilkosságot követ el, Fenns viszont közismertté válik a botrány nyomán, és gazdag megrendelőkre tesz szert.

A kommunista beállítottságú *Les Lettres Françaises* a kollektívizmus ellen intézett naiv kirohanásnak mondja Ikor új könyvét. A lapban André Wurmser foglalkozik a regénnyel, és részletesen elemzi Ikor szempontjait, fölfogásának indítékait. Miután megállapítja, hogy teljesen félreértette a tudományos szocializmus elveit, a következőket írja: „Gúny nélkül, de szomorúan állapítom meg, hogy a könyvnek minden esélye megvan ahhoz, hogy leendő tankönyvek jeles oldalain kapjon helyet. Következtetése minden pedagógus tetszését megnyerik majd, a regény igen olvasmányos írás, a szerző gondolkodása szokványos, és megfelel a kornak, a szocializmus győzelmét megelőző időszaknak. A Szélvető minden tekintetben hasznára lesz a pedagógusoknak, hogy tanítványaiknak megmagyarázhassák a letűnt korszak becsületes szándékú íróinak gondolkodásmódját, az olyan írókét, akik születésük pillanatától kezdve az individualizmus hadastyánjai közé tartoztak, megvetéssel viseltettek a tömegek iránt, s teli voltak „bölc”, soha meg nem békélő rezignációval. Megjegyzéseim abban az időben már annyira magától értetődők lesznek, hogy az eljövendő diákok nem is találhatnak benne sem érdemet, sem érdekességet.”